

RECEPTAREA ROMÂNEASCĂ A SCRITORULUI SPANIOL JUAN RAMÓN JIMÉNEZ – CÂTEVA PERSPECTIVE CRITICE

Conf. univ. dr. Georgeta ORIAN
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

Abstract: *The present study aims to reveal a sketch of literary history concerning the reception of the Spanish writer Juan Ramón Jiménez, poet laureate of The Nobel Prize in Literature (1956), in Romania. We engage a diachronic perspective, which includes literary critics and translators who wrote about the Spanish writer's oeuvre, the first translations, and the first Romanian editions of his work, the increasing interest towards his writings, debates regarding certain translations, etc. We, thus, use methodological tools originating in the field of the history of the printing press, our article assuming the inter and post-war newspapers as the primary resource. A possible future challenge awaits those who want to continue the present research and focus on the contemporary period (after 1989).*

Keywords: *Juan Ramón Jiménez, Nobel Prize in Literature, Romanian translations, and editions*

Numele lui Juan Ramón Jiménez (1881-1958) se leagă, în cazul multor cititori români, de cel al lui Lucian Blaga (1895-1961) sub semnul Premiului Nobel pentru Literatură al anului 1956, într-un raport de termeni de tipul „cel care a câștigat vs. cel care a ratat”. Se știe că nominalizările pentru premiile Nobel sunt secrete timp de 50 de ani; după 2006, informațiile despre anul 1956 au fost publicate pe site-ul oficial, iar numele lui Lucian Blaga nu apare între nominalizații aceluși an. Aflăm, în schimb, că din o sută cincizeci și opt de nominalizări, Juan Ramón Jiménez a avut o nominalizare – din partea lui Harry Martinson (1904-1978), la rândul său câștigător al aceluiași prestigios Premiu Nobel în 1974 – și că lista nominalizațiilor anului 1956 (printre ei: Pablo Neruda, Albert Camus, Jorge Luis Borges, Ernst Jünger, Ezra Pound, André Malraux, Nikos Kazantzakis ș.a., Ramón Menéndez Pidal având nouăzeci și cinci de nominalizări, spre exemplu) include totuși numele unui scriitor român – de fapt, al unei scriitoare, Martha Bibescu, totalizând patru nominalizări¹.

În intențiile textului de față nu stă însă lămurirea circumstanțelor acestui episod din viața lui Blaga, ci, pornind de la această asociere care îndeobște se produce între cei doi scriitori, realizarea unei schițe de istorie literară privind receptarea lui Juan Ramón Jiménez în România, utilizând în acest scop instrumente metodologice provenind din zona istoriei presei și a istoriei literaturii.

¹ „The Nobel Prize in Literature 1956 was awarded to Juan Ramón Jiménez «for his lyrical poetry, which in Spanish language constitutes an example of high spirit and artistical purity»”; toate informațiile sunt obținute de pe site-ul oficial: <https://www.nobelprize.org/nomination/archive/list.php?prize=4&year=1956> [accesat: 15.08.2023].

În **perioada interbelică**, scriitorul spaniol are parte de o receptare modestă. În publicația „Năzuința” de la Craiova² (condusă de Al. Popescu-Telega), în februarie 1929 apar două traduceri (*Sonet, Grăește Galán*) și o notă biobibliografică, din care reținem că „În realitate, Jiménez este un mistic naturalist de felul lui Walt Whitman. Poeziile lui sunt scuturate de orice ornament și de orice sentimente secundare, versul apărând gol și sever, ceea ce-l face să se apropie atât de adevăr. Trăește într-o izolare voluntară, păstrând totuși un contact fecund cu generația lui. Niciun poet spaniol de vârstă mai înaintată nu se apropie cu mai multă dragoste de tinerete ca el. Este maestrul și prietenul noilor poeți castiliani, nu numai din Spania, dar din toată Lumea nouă latină. Cunoaște mișcările poetice din Paris, Germania și Austria, și a citit cărțile lui Whitman, Emily Dickinson, Frost, Sandburg... păstrând toată devoțiunea maestrului de acasă, Góngora. În România, Juan Ramón Jiménez împreună cu ceilalți poeți spanioli din generația lui, a fost studiat pentru prima oară de d. Ovid Densușianu, într'un curs ținut la facultatea de litere, acum vreo zece ani.” Traducerile și explicațiile sunt nesemnate, ele putând fi cu ușurință atribuite lui Al. Popescu-Telega, hispanist, membru corespondent al Academiei Spaniole (cu câțiva ani înainte, în perioada în care revista era condusă de Elena Farago, este recenzată de I.B.G.[eorgescu] lucrarea sa *Prozatorii spanioli contemporani*, Cultura Națională, 1923³).

Informații sporadice apar și în presa centrală. Scurte semnalări din presa străină, cum este notița din „Adevărul Literar și Artistic” (martie 1930) – „Din revistele străine foarte interesant un număr din 15 Ianuarie al revistei «Europe» cu minunate traduceri din Juan Ramon Jimenez, *Platero*, Boris Pilniak, Bois des Iles și notele lui Luc Durtain asupra Extremului Orient.”⁴ – aduc în atenția cititorilor numele scriitorului spaniol. În „Dimineața” (octombrie 1932), la rubrica „Săptămâna străinătății” (semnată D. Faur) apare o scurtă semnalare a unei antologii de poezie spaniolă (perioada 1915-1931), realizată de Gerardo Diego (Ed. Signo, Madrid), menționându-se că „Dintre poezii mai vechi, iau loc în antologie alături de Unamuno, Antonio și Manuel Machado și Juan Ramón Jiménez. Barzii mai tineri sunt reprezentați prin Gerardo Diego, Pedro Salinas, cunoscut pentru muzicalitatea versurilor lui, Federico Garcia, Damaso Alonso, Rafael Alberti, Jorge Guillen, traducătorul spaniol al lui Paul Valéry și alții. Inovația interesantă a acestei antologii e că fiecare grup de poeme e precedat de o notă autocritică a autorului – care se prezintă astfel, – și se judecă – singur.”⁵ La scurt timp, în „Rampa” (ianuarie 1934) se scrie despre *Mișcarea literară și artistică – [din] Spania*, deplângându-se faptul că „Ultimele evenimente politice din Spania au produs o mare transformare a peisagiului literar și artistic. Marele filozof José Ortega y Gasset nu a mai publicat astfel nici o carte literară în ultimul an ci numai câteva eseuri politice. Poli-istoricul Maranon tratează în recent apăruta sa carte problema refacerii Spaniei. Salvador de Madariaga se ocupă exclusiv de îndeplinirea îndatoririlor sale oficiale de diplomat. Miguel de Unamuno s-a ales din nou deputat. Ultimul său volum de nuvele, despre care *Rampa* a relatat într'un număr trecut, conține lucruri cunoscute dinainte de apariția lor în acest volum. [...] Cu toate acestea, Spania cunoaște astăzi un bogat florilegiu liric. Iată o listă de doisprezece

² „Năzuința” (Craiova), anul VII, nr. 5/februarie 1929, pp. 19-21.

³ „Năzuința” (Craiova), an II, nr. 5, 1924.

⁴ G.B., *Pe marginea actualității*, în „Adevărul Literar și Artistic”, an IX, seria II, nr. 482/2 martie 1930, p. 7.

⁵ „Dimineața”, nr. 9278/24 oct. 1932, p. 3.

poeți străluciți: Juan Ramón Jiménez, Antonio Machado, Pedro Salinas, în același timp rectorul Universității estivale internaționale de la Santander, García Lorca, poet, cântăreț și conducător al Teatrului tineretului; Rafael Alberti, poetul proletar; Emilio Prados, izolatul...”⁶

O informație interesantă apare în „Epoca” (martie 1934), demonstrând că numele scriitorului spaniol este vehiculat și dincolo de „luminile rampei”, în viața culturală obișnuită a capitalei: „Continuând frumoasa inițiativă începută deunăzi cu șezătoarea franceză, Asociația culturală «Concordia» a organizat aseară o «șezătoare spaniolă». A prezidat E. S. Don Pedro de Prat y Soutzo, ministrul Spaniei. D-sa a vorbit despre *Umanismul în Spania*. Înainte de a intra în subiect, ministrul Spaniei a rostit câteva cuvinte în românește mulțumind pentru omagiul adus țării ce reprezintă.” Alături de trei conferințe pe diverse teme de cultură spaniolă, susținute de intelectuali, membri ai numitei asociații, aflăm că „D-ra Gratiana Oniciu a recitat în limba spaniolă și a comentat apoi în românește câteva poezii de Juan Ramón Jiménez, Manuel Machado și Federico García Lorca.”⁷ *Un manifest al academicienilor spanioli* este semnalat, pe filieră franceză, în „Dimineața” (august 1936): „Ziarul *Le Temps* publică manifestul Academicienilor spanioli, care are următorul conținut: Declarăm că înaintea oricărui examen al conflictului Spaniol, suntem alături de guvernul Republicii și de popor, care luptă cu un eroism exemplar pentru libertățile Spaniei. Acest manifest poartă semnăturile domnilor: Ramon Menendez Pidal, președintele academiei spaniole; academicienii Antonio Machado, literat; profesorul Gregorio Maranon, doctor; profesorul Teofilo Hernando, doctor; Ramon Perez de Ayala, fost ambasador; Juan Ramón Jiménez, literat; profesorul Gustavo Pittaluga, doctor; Juan de la Encina, directorul muzeului de artă modernă; profesorul Gonzalo Lafora, doctor; profesorul Pio del Rio Ortega, doctor; Antonio Marichalar, scriitor, José Ortega y Gasset, filosof.”⁸

Într-un articol de sinteză asupra tabloului literar din Spania, publicat în „Adevărul Literar și Artistic” (ianuarie 1939), Izabela Sadoveanu, demonstrând vaste lecturi din scriitorii analizați, stabilește liniile principale ale evoluției literaturii spaniole „de la 1870 încoace”, subliniind „abisul” creat între literatura secolului al XIX-lea și cea a secolului XX și accentuând factorii de inovație. Între scriitorii menționați (Blasco Ibanez, Valle Inclan, Baroja, Unamuno, Ayala, Ruben Dario, Gerardo Diego, Garcia Lorca, Pedro Salinas, Rafael Alberti et alii), un paragraf important îi este dedicat lui Jiménez, în termeni ca aceștia: „Juan Ramón Jiménez ia de la Ruben muzicalitatea și meșteșugul de a-și asimila influențele străine. Dar îndată ce își construiește forma, opera sa e plină de descoperiri personale. Senzual și colorat, el își controlează expresia supunând-o unei discipline riguroase, în poeme scurte, discrete, uneori fără nicio strălucire. Cu toată abundența sa sufletească, el tinde spre o formă despoiată, căreia, însă, nu-i lipsește nici suflul, nici farmecul. Machado și Juan Ramon Jimenez au creat o splendidă producție sub semnul lui Góngora.”⁹

⁶ „Rampa”, nr. 4796/7 ianuarie 1934, p. 4.

⁷ „Epoca”, nr. 1540/9 martie 1934, p. 2.

⁸ „Dimineața”, nr. 10640/7 august 1936, p. 3

⁹ I.[zabela] S[a]d.[oveanu], *Scriitori spanioli*, în „Adevărul Literar și Artistic”, an XIX, seria III, nr. 947/29 ianuarie 1939, p. 7 [Izabela Sadoveanu mai semnează IZ.S. sau Iz.Sd., în același număr, texte despre Chateaubriand sau despre corespondența lui Mozart].

Scriind – în „Țara” (Sibiu, august, 1941) – despre *Figuri din poezia spaniolă contemporană*, Wolf von Aichelburg subliniază importanța lui Juan Ramón Jiménez la dezvoltarea lirismului spaniol: „Ei [Antonio și Manuel Machado, n.n.] fac parte din generația de întemeietori ai poeziei spaniole contemporane, care este caracterizată prin încordarea dintre curentul «castizo» tradițional spaniol (cuvântul „castizo” însemnând cast, pur, neinfluențat) și influența străină mai ales simbolismul francez, care a avut o înrăurire mai cu seamă prin opera dominatoare a sud-americanului Ruben Dario și și-a găsit expresia cea mai desăvârșită în poezia ceva mai recentă a lui Juan Ramón Jiménez (n. 1881).”¹⁰, iar Ion Pillat, într-o amplă sinteză despre *Simbolismul ca afirmare a spiritului european* publicată în „Revista Fundațiilor Regale” (iulie 1942), îl include pe lista scurtă a celor care, în diferite culturi, au făcut să funcționeze mecanismele poetice ale acestui curent de anvergură: „Faptul că poeți de importanța unui Stefan George, Hofmannsthal și Rilke în Germania; William Butler Yeats în Irlanda; Swinburne, Arthur Symonds, Gerard Manley Hopkins în Anglia; Verveij în Holanda; D’Annunzio în Italia; Ruben Dario, frații Machado, Ramon del Valle Inclan și Juan Ramón Jiménez în Spania; Constantin Balmont, Valeriu Brussov, Alexandru Block în Rusia; Ady Endre în Ungaria; Kostis Palamas în Grecia; Tuwim în Polonia; Alexandru Macedonski, Dimitrie Anghel, Ion Minulescu și Bacovia la noi, au fost toți exponenții simbolismului francez și au militat pentru același ideal poetic — arată și importanța dar și aspectul esențial european al acestei mișcări literare.”¹¹

În **perioada postbelică**, scriitorul spaniol se bucură de receptarea generată de notorietatea Premiului Nobel (anunțat în „Gazeta literară”, an III, nr. 44/1 noiembrie 1956). Interesul revistelor literare pentru viața și opera lui Juan Ramón Jimenez crește vizibil și se manifestă prin traduceri și portrete literare: în „Steaua” (ianuarie 1957) se publică două traduceri de Eugeniu Sperantia (*Sătul de suferință, Nocturnă*) și un profil biobibliografic de o pagină la rubrica „Mențiuni și opinii”¹²; tot în „Steaua” (aprilie 1957), alte trei traduceri de același Eugeniu Sperantia (*O noapte, Duminică de primăvară, Spini parfumați*)¹³; în „Viața Românească” (ianuarie 1957), Ion Frunzetti realizează trei traduceri (*Singurătăți sonore, Nostalgie, Cântec în stil popular*) și un portret literar, în termeni ca aceștia: „Într-adevăr, de la melancolia fără cauză și de la nostalgiile adolescentine ale primelor versuri și până la intensa, dramatica frământare din epoca sonetelor duhovnicești, și universul poetic al lui Juan Ramón sporește ca suprafață și cuprindere, și conștiința lui estetică se îmbogățește, mergând din experiență în experiență artistică până la forma decantată de impurități, simplă și totuși inextricabil complexă, în chip organic, așa cum o vom vedea tot timpul de aci înainte, în cicluri ca *Eternidades (Eternități)*, *Piedra y cielo (Piatră și cer)*, *Belleza (Frumusețe)*, *Unidad (Unitate)* sau *Diario de un poeta (Jurnalul unui poet)*. Autor al unora din cele mai superbe poeme din câte

¹⁰ Wolf von Aichelburg, *Figuri din poezia spaniolă contemporană*, în „Țara” (Sibiu), an I, nr. 100/6 august 1941, p. 2.

¹¹ Ion Pillat, *Simbolismul ca afirmare a spiritului european*, în „Revista Fundațiilor Regale”, an IX, nr. 7/1 iulie 1942, pp. 159-181.

¹² „Steaua”, an VIII, nr. 1/ianuarie 1957, p. 74.

¹³ „Steaua”, an VIII, nr. 4/aprilie 1957, pp. 64-65.

s-au scris în limba aceasta, vorbită pe mai multe continente, Juan Ramón a exercitat o puternică influență asupra liricii spaniole mai tinere. Federico García Lorca și Rafael Alberti și-l revendică drept maestru, și este cert că, în afară de Rubén Darío, care era centralamerican, din Nicaragua, niciun alt poet de limbă spaniolă n-a reușit să transforme cât a reușit Juan Ramón, destinele literaturii spaniole și gustul publicului de zeci de milioane, care citește în această limbă.”¹⁴

Există și alte forme de a intra pe piața literară românească: „Romînia liberă” (iulie 1957) semnalează apariția în librării, sub egida Editurii de Stat pentru literatură și artă, a primului tom al unei noi publicații-volum, intitulată „Secolul XX – Caiet de literatură universală”¹⁵, iar în „Contemporanul” Paul Diaconescu recenzează primul număr al amintitei publicații, arătând că „poezia contemporană e bine reprezentată în volum, începând cu laureații premiului Nobel pentru literatură: Gabriela Mistral și Juan Ramón Jiménez, și continuând cu nu mai puțin cunoscuții Aragon, Dolmatowski sau Władysław Broniewski”¹⁶.

Decesul poetului este semnalat în presa literară din România (o notiță discretă și în „Gazeta literară”, nr. 25/19 iunie 1958) – în revista „Steaua” de la Cluj: „A murit în vârstă de 77 ani marele poet spaniol Juan Ramón Jiménez, căruia în 1956 i se decernase premiul Nobel pentru literatură. Numele lui a dominat decenii de-a rândul lirica spaniolă și hispano-americană, iar o seamă de poeți deveniți alteori de importanță mondială – Federico García Lorca este în fruntea lor – s-au format sub influența sa. (Mai cu seamă în cea de a doua parte a activității lui Jiménez, când – depășind simbolismul – el ajunge la muzica și inflexiunea de fermecătoare simplitate a cântecului popular). În câteva dintre numerele noastre apărute în cursul anului 1957 s-au publicat în traducere poezii de Juan Ramón Jiménez.”¹⁷, iar la rubrica „Puncte cardinale” din „Contemporanul” (iulie 1958) se notează: „Cu câteva zile înainte de a muri, Juan Ramón Jiménez a acordat ultimul său interviu tânărului scriitor Mario Maurin. Cu acest prilej, poetul a declarat, printre altele: Opera mea, în cea mai mare parte – și cea mai importantă – este încă necunoscută, inedită. – Poezie? – Poezie și proză. Se vorbește mereu despre poezia mea și se uită că am scris mult și în proză.”¹⁸

La începutul anilor '60 se pot cuantifica diferite mențiuni pe care criticii preocupați de fenomenul literar european sau hispanic le fac în sintezele lor: spre exemplu, sub titlul *Primele poezii, primii prieteni, primele lupte*¹⁹ este tradus (și adnotat critic) un fragment consistent din memoriile lui Rafael Alberti (*La arboleda perdida*, Buenos Aires, 1959) de către Paul Alexandru Georgescu, unde Juan Ramón ocupă un loc important; într-un articol intitulat *Noaptea iberică* A.E. Bacovsky procedează la unele asocieri de acest fel: „De altfel soarta poezilor Spaniei bântuite de monstruoasa metempsihoză a inchiziției, vorbește singură, fără cuvinte: García Lorca, ucis, Miguel Hernandez mort în temniță, Antonio Machado, Pedro Salinas,

¹⁴ Ion Frunzetti, în „Viața Românească”, an X, nr. 1/ianuarie 1957.

¹⁵ „Romînia liberă”, nr. 3980/26 iulie 1957.

¹⁶ Paul Diaconescu, *Secolul XX*, în „Contemporanul”, an XI, nr. 44/1 noiembrie 1957, p. 2.

¹⁷ „Steaua”, an IX, nr. 5/mai 1958.

¹⁸ „Puncte cardinale” [rubrică nesemnată], în „Contemporanul”, an XII, nr. 27/11 iulie 1958, p. 8.

¹⁹ „Steaua”, an XII, nr. 10/octombrie 1961, pp. 111-120.

Juan Ramón Jiménez laureat al premiului Nobel, morți în exil. Tot exilul l-au ales Jorge Guillen – regret că exegeții, mereu mai numeroși în apus, care-și supralicitează subtilitatea pe seama liricii sale, par a uita acest lucru – și Rafael Alberti, nobil cavaler al demnității poetice (traducător al lui Eminescu și Arghezi) și Luis Cernuda și Juan Rejano și Gregorio Otivan și Arturo Serrano Plata și Juan José Domenchina și Leon Felipe. E o elită a poeziei spaniole din secolul nostru și cât de elocvent e destinul ei!²⁰; în „Viața Românească” se „descoperă” [sub semnătura G.O.] cele două (mai) vechi traduceri din „Năzuința” (atribuite lui Telega) și se comentează²¹ etc.

Scriind, în 1965, o *Sinteză biografică* despre Lucian Blaga, Dinu Pillat introduce, cu îndrăzneală, în text ideea posibilității Nobelului, așadar și a vecinătăților celebre: „În 1956, a fost pe punctul de a lua premiul Nobel pentru literatură, numele său figurând printre acelea ale candidaților propuși. În ultimul moment, s-a optat însă în favoarea octogenarului poet simbolist, de limbă spaniolă, Juan Ramón Jiménez, care a și ajuns să fie premiat.”²². Tot cam pe atunci, Darie Novăceanu publică o *Masă rotundă cu cărțile mele despre originalitate și influență*²³: un „dialog” imaginar (în fapt, un joc intertextual) la care, alături de el însuși, participă scriitori, artiști, gânditori, oameni politici celebri din toate epocile, „dialog” în care Juan Ramón devine și el personaj (alături de Goethe, Horațiu, Montaigne, Menendez Pidal, Juan Valera, Romain Rolland, Leonardo da Vinci, Nietzsche, Anatol France, Lev Tolstoi, Antonio Machado, Shelley, José Ortega y Gasset, Federico García Lorca, Guillaume Apollinaire, Paul Valéry, Alfonso Reyes, Eugenio d'Ors, Lautréamont, Mazzini, André Gide, T.S. Elliot, Keyserling, Auguste Rodin).

Și G. Călinescu își oprește atenția asupra scriitorului din Moguer. La „Cronica optimistului”, în textul *Un poet spaniol*, criticul punctează că Juan Ramón Jiménez „e poate mai puțin cunoscut în Europa, dar spaniolii de orice concepție politică îl socotesc un mare poet și-i consacră un capitol deosebit, în afara tuturor curentelor. De fapt, teoretic, Jiménez este foarte influențat de Verlaine și de simbolisti și în măsura în care îngăduie limba spaniolă, cultivă «la musique avant toute chose». Același lucru îl încercase până la un punct Rubén Darío și mai ales Antonio Machado. Dar Jiménez aspiră la aerianul profund și de aceea și-a decantat versurile oprindu-se în 1917 la o culegere de poezii alese (*Poesias escogidas*, New York, 1917) și trecându-le iar prin alambic în *Segunda Antología poetica* (Madrid-Barcelona, 1920). Estetica și-a formulat-o singur: «perfectia, în artă, este spontaneitatea, ingenuitatea spiritului cultivat». Cum s-ar zice, simplitatea este efectul unui imens travaliu sau «Qué es difícil es lo fácil».”²⁴ Nu după mult timp, revine asupra subiectului: „De fapt, Jiménez cântă bucuriile și durerile calme din

²⁰ „Gazeta literară”, nr. 49/30 noiembrie 1961, p.

²¹ G.O., *Juan Ramón Jimenez în România*, în „Viața Românească”, an XIV, nr. 2/februarie 1961, pp. 174-175.

²² Dinu Pillat, *Sinteză biografică*, „Gazeta literară”, an XII, nr. 20/13 mai 1965, p. 5.

²³ „Gazeta literară”, an XIII, nr. 53/30 decembrie 1965, p. 5.

²⁴ G. Călinescu, „*Cronica optimistului*”: *Un poet spaniol*, în „Contemporanul”, nr. 28/10 iulie 1964, p. 1.

spațiul îngust al reședinței lui rurale, proiectându-le pe infinit. E un Don Quijote decent care visează fără a ieși din satul său și citește cărți (franceze, engleze, germane) care-i dau o dulce euforie, ferindu-l de exaltări grotești. Simpatia lui pentru ființele umile nu-i scutită de o anume răceală puristă, la orice poet spaniol descoperi ochiul orgolios al lui Góngora visând un univers de aurării inextricabile. Poetul cheamă argintarul și pune să-i facă un sigiliu cu care își lasă peste tot numele: Juan Ramón Jiménez, Moguer. [...] Jiménez și-a subintitulat cartea: «elegie andaluză». E o elegie seniorială care preface tot ce-l atinge în imagini și admite în preajma sa pe «familiari»: măgar, lună, fluturi, canar, papagal, greier. Pe alocuri, simplă întâmplare prin exces de analiză metaforică, dai de Lucian Blaga: «Platero, dacă într-o zi mă arunc în acest puț, nu voi face, crede-mă, asta ca să mă omor, ci ca să culeg mai repede stelele».²⁵ Dincolo de subtilitatea invocării lui Blaga, e de remarcat că această cronică la *Platero y yo* apare înainte ca volumul să fie accesibil publicului din România în traducerea lui Darie Novăceanu (căruia îi datorăm: Juan Ramón Jiménez, *Platero și eu: elegie andaluză*, în românește de Darie Novăceanu, București, Editura tineretului, 1966; *Poeme*, în românește de Darie Novăceanu, Editura Albatros, col. „Cele mai frumoase poezii”, [1971], conținând o sută nouăsprezece poezii, plus cinci inedite), ceea ce ne îndreptățește să credem că l-a citit în original.

Cele două traduceri realizate de Darie Novăceanu (cunoscut hispanist, traducător și antologator – a tradus din J.M. Castillo-Navarro, Ernesto Sábato, Carmen Laforet, J.L. Borges, Nicanor Parra, Federico García Lorca, Gabriel García Márquez, Luís de Góngora y Argote ș.a. –, poet, ziarist, om politic, ambasador al României în Spania în perioada 1992-1997²⁶) fac, așadar, accesibilă în volum opera lui Juan Ramón Jiménez. În prefața *Juan Ramón Jiménez, andaluzul universal* la cartea *Platero și eu*, Novăceanu susține ipoteza neînțelegerii „uneia dintre calitățile primordiale ale liricii juanramoniene, aceea a unei unități desăvârșite între existența fizică a poetului și măiestria artei sale”, arătând că „singura metodă în măsură să nu dea greș este, cred, tratarea în permanență a diversității operei prin unitatea ei”²⁷, prilej pentru o detaliată incursiune în biografia și opera juanramoniană.

Opera laureatului Nobel nu pătrunde însă fără incidente pe piața literară românească: în două numere succesive din „Contemporanul” (16-17, din 1966) se produce un schimb de replici între Darie Novăceanu și Ileana Vulpescu, pe tema traducerii. „Conflictul” se derulează astfel: în revista „Secolul 20” (nr. 1/1966), Ileana Vulpescu publică o traducere sub titlul *Platero și cu mine*, fapt care declanșează reacția lui Darie Novăceanu din „Contemporanul” (nr. 16/1966), sub titlul *Inexactitatea exactității* (reproșurile invocă faptul că textul nu este „integral”, că traducerea s-ar fi făcut după o ediție franceză și nu una spaniolă, că titlul *Platero*

²⁵ G. Călinescu, „Cronica optimistului”: *Coincidențe* [cronică la *Platero y yo*], în „Contemporanul”, nr. 48/27 noiembrie 1964, p. 1, 7.

²⁶ Il.[eana] C.[iocâr]lie, *Darie Novăceanu*, în *Dicționarul General al Literaturii Române* (coord. general: Eugen Simion), vol. L/O, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005, pp. 659-660.

²⁷ Darie Novăceanu, *Juan Ramón Jiménez, andaluzul universal*, în vol. Juan Ramón Jiménez, *Platero și eu: elegie andaluză*, în românește de Darie Novăceanu, București, Editura tineretului, 1966, pp. 5-15.

și cu mine ar suna... nefiresc românește, iar unele structuri lexicale sau semantice ar fi inexacte ș.a.m.d.)²⁸ și replica Ilenei Vulpescu, *Despre „inexactitatea exactității”*, tot în „Contemporanul” (nr. 17/1966), în care autoarea recunoaște neatenția din spatele unor opțiuni lexicale și face precizări detaliate și argumentate cu privire la ediția spaniolă după care a tradus (o versiune comprimată, de doar 68 de capitole și un epilog, autorizată de Jiménez), la opțiunea pentru acuzativul din titlu („și cu mine” în loc de „și eu”) și la alte chestiuni de traductologie, arătând în final că înțelege reacția aproape dură a lui Novăceanu: „Iată și ultimul paragraf din articolul tovarășului Novăceanu: «Și pentru a nu lăsa nicio îndoială, mărturisesc că am scris rândurile acestea numai pentru a avertiza cititorul asupra adevărului, întrucât o versiune exactă, absolut integrală, tradusă direct din castellana lui Juan Ramon se află sub tipar la Editura Tineretului, sub semnătura subsemnatului». Nu mi-a lăsat nicio îndoială că este singurul argument al intervenției lui.”²⁹ Tot acest „dialog” este precedat de un „semnal editorial” dintr-un număr precedent, în care se vorbește despre varietatea textelor din cel mai recent număr al revistei „Secolul 20”: „Din spaniolul Juan Ramón Jiménez, prezentat de A. Ionescu, se publică în traducerea Ilenei Vulpescu elegia andaluză *Platero și cu mine*, considerată a fi până astăzi cea mai bună carte de poeme în proză din literatura spaniolă.”³⁰ Iată, așadar, introdus în discuție numele unui alt hispanist renumit, Andrei Ionescu, care în 1983 semnează și un scurt portret biobibliografic într-o antologie despre premiații Nobel pentru literatură (însoțită, de data aceasta, de traducerea unor poeme din ciclul *Eternități* realizată de Aurel Covaci)³¹.

Tot în 1966 și tot înainte ca *Platero și eu* să apară în volum în ediția Novăceanu (dat la cules în iulie și cu bun de tipar în septembrie 1966, în tiraj de 30140 de exemplare), Teohar Mihadaș publică în traducere câteva fragmente (*Platero, Fluturi albi, Ghimpele, Primăvara, Fior, Nebunul, Asinografie, Noapte de iarnă, Moartea*)³², într-o pagină a „Tribunei” din Cluj în care mai apar scurte traduceri din Rubén Darío (tradus de Antița Jucan) și Julio César Silvain (tradus de V.T. Iancu).

Ediția Novăceanu are parte de promovare: în „Gazeta literară” apare o semnalare la „Noutăți editoriale” (an XIII, nr. 40 (727)/ 6 octombrie 1966, p. 2), la fel cum se întâmplă și în alte publicații din țară, unele chiar fără profil literar (spre exemplu, „Zori noi” [Suceava], an XXI, nr. 5877/5 noiembrie 1966, p. 3, rubrica „În librării”). La Radio, pe Programul II, la rubrica „Antologie de literatură universală”, se citesc pagini din volumul *Platero și eu*, în prezentarea lui Aurel Martin (aflăm din „Scînteia”, nr. 7265/27 februarie 1967). Ca fapt divers de pe „Meridiane”, cititorii

²⁸ Darie Novăceanu, *Inexactitatea exactității*, în „Contemporanul”, nr. 16 (1019)/22 aprilie 1966, p. 2.

²⁹ Ileana Vulpescu, *Despre „inexactitatea exactității”*, în „Contemporanul”, nr. 17 (1020)/29 aprilie 1966, p. 2.

³⁰ Text nesemnat, în „Contemporanul”, nr. 9(1012)/4 martie 1966, p. 3.

³¹ A.[ndrei] I.[onescu], *Juan Ramón Jiménez*, în vol. *Laureații Premiului Nobel pentru Literatură*. Almanah „Contemporanul”, [1983], pp. 369-378. Poezii din ciclul *Eternități* (1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 19, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34), în românește de Aurel Covaci.

³² Juan Ramón Jiménez, *Poeme în proză (Platero și eu)*, în românește de Teohar Mihadaș, în „Tribuna”. Săptămânal de cultură, an X, nr. 11 (476)/17 martie 1966, p. 8.

„României literare” din 1974 află că „După succesul reputat anul trecut prin adaptarea scenică a operei lui Juan Ramón Jiménez — *Platero și eu* —, pe baza unui text semnat de poetul José Hierro, teatrul madrilen de păpuși «Los Titeres» a montat în această stagiune un *Don Quijote*”³³ (de reținut subtilitatea redactorului de pagină: „Meridianele” sunt în foarte mare măsură spaniole – pe aceeași pagină apar o fotografie a lui George Uscătescu și trei poeme: *Ubi sunt?*, *Aldebaran*, *Delicat amnar* (din poemul *Melc sideral*) și un scurt text despre Lope de Vega.

Nici cronicile la *Platero și eu* nu întârzie să apară. În „Iașul literar”, la „Cartea străină”, o rubrică foarte bogată în cronici, Fl. M. Petrescu insistă pe adresabilitatea textului, deopotrivă, către copii și „oameni mari”, pe sensibilitatea cu care este evocat pământul natal, pe capacitatea autorului de a evoca lumea „din unghiul mării simplități” sau pe faptul că „Unele poeme în proză te duc fără să vrei cu gândul la poemele în proză ale lui Baudelaire, iar pe Oscar Wilde din *Privighetoarea și trandafirul* ți-l reamintește, prin gingășie, *Moartea canarului*”³⁴.

Victor Felea scrie în „Tribuna” o cronică la volumul de versuri *Noaptea corridei* (Cartea Românească, 1976) al lui Teodor Balș (traducător al lui Lorca, printre altele), în termeni entuziași ca aceștia: „Accentele și vibrația versurilor devin mult mai pătrunzătoare, mai pasionale când evocarea îmbină elementul concret cu cel spiritual. Teodor Balș se ocupă de două ori de satul Moguer, locul de naștere al «andaluzului universal» – cum a fost numit – poetul Juan Ramón Jiménez. Dar dacă sonetul intitulat *Moguer* e numai o frumoasă notație, amplul poem *La un capăt al lumii* (închinat chiar marelui poet) reprezintă o elevată și emoționantă reconstituire a spațiului iberic impregnat de istorie, de dramatism, reconstituire în centrul căreia stăruie tocmai Moguerul și figura de legendă a marelui poet: «Sat de sudic platou, albă varniță-n grâu! / Dintr-o uliță-ntoarsă la o margine a verii/ respirînd văd oceanul și o gură de rîu/ așteptîndu-și din larguri condotierii./ Eucalipti pe colină pun în verdele crud/ o liniște arsă de melancolie/ și un tropot mărunt de Platero aud/ depărtîndu-se-ncet, pe sub ierbi, în cîmpie./ Unde-alergi nevăzut măgăruș fără drum,/ duh al satului alb tolănit între grîne?/ S-a întors Juan Ramón numai umbră, postum,/ și doar cîntecul lui umblă singur prin lume»./ «... Pretutindenii doar el, andaluzul, și doar melancolicu-i suflet rătăcind pe coline;/ el e însuși Moguerul cu surîsul amar,/ cerul Spaniei, sudic, prelungindu-se-n mine./ Aud numai ecoul cuvintelor lui;/ ochii lui înnoptați mă privesc din ferestre/ și din galbena briză mirosind a gutui,/ dintr-o stea-n orizontul Sierrei Maestre./ Din spinarea de taur într-o zi s-a ivit/ frumusețea acestui pămînt visătoare/ versul lui – preschimbat în azur, la zenit,/ violetă tristețe, văzduh pur, irizare.»³⁵ După câțiva ani, într-un reportaj de călătorie *În lumea poeziei și artei iberice*, chiar Teodor Balș publică în „Luceafărul” (nr. 20/19.05.1979, p. 10) câteva rânduri despre *Moguerul lui Juan Ramón*, alături de popasuri pe urmele lui Dalí sau García Lorca, ca o confirmare a sursei sale de

³³ În „România literară”, an VII, nr. 6/7 februarie 1974, p. 27.

³⁴ Fl. M. Petrescu, *Juan Ramón Jiménez*, „*Platero și eu. Elegie andaluză*”, în „Iașul literar”, nr. 3/martie 1967, pp. 92-93.

³⁵ Victor Felea, *Teodor Balș*, „*Noaptea corridei*” [*Cronica literară*], în „Tribuna”, an XX, nr. 32/5 august 1976, p. 2.

inspirație: „În acest sat bîntuit de briza oceanului și de visare, s-a născut marele Juan Ramón Jiménez, cel mai melancolic poet al Spaniei moderne. Moguerul este sufletul poeziei sale, străzile – lungi sau scurte, segmentate de piațete – se leagă între ele ca versurile poemelor prin care pulsează sîngele acestei așezări andaluze. Pe zidurile caselor cu care încep străzile sînt fixate lapide cu profilul său săpat în marmoră, în deschiderea versurilor sau fragmentelor de proză alese din opera lui, amintind împliniri sau sentimente care au populat cîndva lumea din preajmă. Și astfel, ulițele pitorești și intime, pavate cu gresie, se adună ca paginile unei cărți, într-o vie microistorie literară juanramoniană. Casa poetului, astăzi muzeu, adăpostește și biblioteca comunală. Au fost strînse aici cu grijă și pricepere cărțile și manuscrisele sale, colecții de reviste și ziare, nenumăratele ediții străine ale operelor lui, apărute pe diverse meridiane ale globului.”³⁶

Bibliografie (selectiv)

În volum

- Il.[eana] C.[IOCÂRLIE], *Darie Novăceanu*, în *Dicționarul General al Literaturii Române* (coord. general: Eugen Simion), vol. L/O, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005, pp. 659-660.
- Juan Ramón JIMÉNEZ, *Platero și eu: elegie andaluză*, în românește de Darie Novăceanu, București, Editura tineretului, 1966.
- Idem, *Poeme*, în românește de Darie Novăceanu, Editura Albatros, col. „Cele mai frumoase poezii”, [1971].
- Mircea POPA, *Relații culturale și literare română-spaniole de-a lungul timpului (53-2007)*. *Bibliografie cronologică selectivă*, Alba Iulia, Editura Aeternitas, 2007.

În periodice

- Wolf von AICHELBURG, *Figuri din poezia spaniolă contemporană*, în „Țara” (Sibiu), an I, nr. 100/6 august 1941, p. 2.
- G. CĂLINESCU, „*Cronica optimistului*”: *Un poet spaniol*, în „Contemporanul”, nr. 28/10 iulie 1964, p. 1.
- G. CĂLINESCU, „*Cronica optimistului*”: *Coincidențe* [cronică la *Platero y yo*], în „Contemporanul”, nr. 48/27 noiembrie 1964, p. 1, 7.
- Juan Ramón JIMÉNEZ, *Poeme în proză (Platero și eu)*, în românește de Teohar Mihadaș, în „Tribuna”. Săptămânal de cultură, an X, nr. 11 (476)/17 martie 1966, p. 8.
- Darie NOVĂCEANU, *Inexactitatea exactității*, în „Contemporanul”, nr. 16 (1019)/22 aprilie 1966, p. 2.
- Fl. M. PETRESCU, *Juan Ramón Jiménez, „Platero și eu. Elegie andaluză”*, în „Iașul literar”, nr. 3/martie 1967, pp. 92-93.
- Ion PILLAT, *Simbolismul ca afirmare a spiritului european*, în „Revista Fundațiilor Regale”, an IX, nr. 7/1 iulie 1942, pp. 159-181.
- Ileana VULPESCU, *Despre „inexactitatea exactității”*, în „Contemporanul”, nr. 17 (1020)/29 aprilie 1966, p. 2.

³⁶ Teodor Baș, *În lumea poeziei și artei iberice*, în „Luceafărul”, nr. 20/19.05.1979, p. 10.